

KERKORAAL

KERKORAAL

Verschijnt 4 keer per jaar.
Jaargang 6 - november 1981

Contactorgaan van de "Amici Cantus Gregoriani".
Tijdschrift voor Gregoriaans.

Redactie: Marie-Louise Egbers, Ger Koppenens, Jos Ieenen, Rens van de Laar, Silvère van Lieshout, Martin Polspoel.

Redactie en administratie: Burg. van Houtlaan 32,
5701 GH Helmond.
Tel. 04920 - 38571.

Abonnement f 25.-- per jaar overmaken op: AMRO-Bank Helmond
Rek.nr.: 42.06.65.323 Bankgiro 1065135 t.n.v. L. v.d. Laar.

Druk: Drukkerij Aarle-Rixtel B.V. te Aarle-Rixtel.

-O-

De "Amici Cantus Gregoriani" is een kring van mensen die zich verbonden weet met het Gregoriaans en door een jaarlijks terugkerende financiële bijdrage de verschijning van dit tijdschrift alsmede andere op het Gregoriaans gerichte activiteiten mogelijk maakt.
Inlichtingen op het redactieadres.

INHOUD

VAN DE REDAKTIE / TOELICHTING OMSLAG	49
LAGAMONT NOTATIE, M. Polspoel	50 - 52
GREGORIAANS WEEKEINDE GROOT SUCCES, H. Zomerdijk	53 - 54
ALTERNATIM: HOE GREGORIAANS EN POLYFONIE KUNNEN	
SAMENGAAN, A. Zielhorst	55 - 58
HET DRAMATISCH ELEMENT BINNEN HET GREGORIAANS,	
M.L. Egbers	59 - 61
MEDEDELINGEN	62 - 66
ONDERSCHEIDING VOOR FRANS VLEMMIX, J. Cranenbroek	67 - 68

VAN DE REDAKTIE

Op 7 en 8 november werd er in Helmond een groot Gregoriaans weekend gehouden. Zo'n 60 cursisten uit alle delen van Nederland en België namen hieraan deel.

Hein Zomerdijk geeft een impressie van dit weekend terwijl Anthony Zielhorst, n.a.v. de concerten die gegeven werden, de alternatim-praktijk beschrijft, verder deel II van de reeks Het dramatisch element binnen het Gregoriaans en een bespreking van de zgn. Lagamont-notatie.

Bij de rubriek mededelingen vindt U een aankondiging van de studiereis naar Solesmes.

TOELICHTING BIJ DE OMSLAG

Genealogy van Christus.

bespreking

DE LAGAMONT-NOTATIE

Onlangs hadden wij, bestuursleden van de Amici Cantus Gregoriani, een gesprek met dhr. C. Hakkenes, om op diens verzoek te spreken over de door hem ontwikkelde transcriptie-methode van het Graduale-Triplex; de z.g. Lagamont-notatie. 1*

Deze benaming verwijst naar de eerste twee lettergrepen van de in het Graduale-Triplex genoteerde handschriften van **Laon** en **St. Gallen**, aangevuld met het handschrift van **Montpellier**; La-Ga-Mont.

Deze methode heeft tot doel, om de melodie en het ritme van de drie voorkomende notatie's in het Graduale Triplex zo getrouw mogelijk in één notenbeeld weer te geven, zodat ook door amateurzangers en -koren deze muziek "op zo authentiek mogelijke manier" tot klinken kan worden gebracht; aldus de omschrijving van de doelstelling door de auteur. In ons gesprek voegde dhr. Hakkenes hier nog aan toe dat we direkt aan het werk moeten. "We hebben geen tijd om nog langer te wachten. De koren moeten, liefst zo vlug mogelijk, volgens de nieuwe zienswijze gaan zingen".

Daarom is z'n streven er op gericht, om te komen tot een volledige uitgave van al de gezangen in deze Lagamont-notatie.

Hierbij enkele globale kanttekeningen.

Op de eerste plaats moet worden vastgesteld, dat er, met de eventuele uitgave van deze transcriptie, opnieuw een notatie aan de reeds bestaanden zou worden toegevoegd. Dit feit op zich roept reeds de nodige weerstand op. Het is bovendien praktisch onvermijdelijk dat hierin (opnieuw) zowel melodische- als ritmische fouten zullen voorkomen. De auteur onderkent dit gevaar doch gaat er tegelijkertijd lakoniek aan voorbij.

Voor "melodische korrekties" wordt gebruik gemaakt van de **transcriptie 2*** van het handschrift van **Montpellier**.

Dit laatste, aldus dhr. Hakkenes, wordt algemeen beschouwd als in melodisch opzicht zeer betrouwbaar, zowel om zijn ouderdom als om het feit, dat de melodieën in letters zijn; **dus ondubbelzinnig** genoteerd staan. Dit lijkt me, wetenschappelijk gezien, een dubieus uitgangspunt.

Als wezenlijk element van de Lagamont-notatie wordt de weergave van de tijdswaardeverhoudingen genoemd.

De gemiddelde waarde wordt voorgesteld door een rechthoekige noot, waarvan de lengte iets meer is dan de hoogte.

Bij de korte waarde is de lengte van de noot minder dan haar hoogte, terwijl bij de lange tijdswaarde de lengte ongeveer tweemaal de hoogte is. Terecht wordt hierbij opgemerkt, dat de lengte (tijdswaarde) der noten niet strikt mensuralistisch mag worden opgevat.

In dit verband wil ik een vergelijking maken met de huidige praktijk.

Hoeveel koren "verslikken" zich niet nog steeds in het liggend episema? Wat **weten** we eigenlijk over tijdswaarde c.q. tempi in het Gregoriaans? Ontstaat en geen verwarring bij het lezen van drie verschillende "lengten"? Geldt dit laatste ook niet, om bij dezelfde terminologie te blijven, voor de weergave van een "korte" pes, resp. clavis, t.o.v. de notatie van een "korte" liquescens?

Omwille van de "éenvoud" (?), géén speciale vormen voor de strophæ of trigon, punctum, virga enz.

Verder merkt dhr. Hakkenes op dat er door de envoudige notatie voldoende ruimte is voor eigen aantekeningen.

Door het gebruik van het Graduale-Triplex, samen met de transcripties, zal de niet-gespecialiseerde dirigent meer semiologisch inzicht kunnen krijgen. Hier raken we nu juist de kern van de zaak.

Ook al staat de gehele materie nog volledig ter discussie, de "Sémiologie Gregorienne", naar het levenswerk van Dom E. Cardine, vormt wellicht een mijlpaal in de geschiedenis van de Gregoriaanse muziek.

Diegenen die zich hierin willen verdiepen moeten teruggrijpen op de handschriften. Zij zullen soms geen genoegen (kunnen) nemen met het Graduale-Triplex.

Het inhoudelijke is van dien aard, dat een oppervlakkige benadering enkel tot teleurstellingen leidt.

Bij de nieuwe uitgave van het Graduale-Romanum (1974) ging men praktisch volledig voorbij aan de theorieën van Dom Cardine.

Het Graduale-Triplex is een welkome, praktische, wetenschappelijke gefundeerde uitgave. Ooit zal er wel een geheel nieuw Graduale verschijnen. De te volgen weg om nu, naar de huidige inzichten, te komen tot een verantwoorde "authentieke" interpretatie, kan niet anders lopen dan via een zéér geleidelijke opbouw. De grondslag hiervoor vormen studie, verdieping en vorming (b.v. directie), met Geduld en Tijd als elementaire bouwelementen.

Ongetwijfeld zal hierbij gezongen moeten worden. Getuige de ons ten dienste staande voorbeelden staat "de praktijk" echter nog maar amper in de kinderschoenen.

Alle goede bedoelingen ten spijt, voldoet de Lagamont-notatie mijns inziens niet aan de eisen die op dit gebied gesteld **moeten** worden. Het is slechts een zwak afgietsel van de werkelijkheid. Een nieuwe uitgave, met de volgens dit systeem genoteerde gezangen, lijkt me dan ook 'n volstrekt overbodige zaak.

Martin Polspoel

1 Zie ook: Gregoriusblad, jrg. 105-1 blz. 10-18, febr. 1981.

2 F.E. Hansen, H.159 Montpellier, Tonary of St. Benigne of Dijoen, Dan Fog Musikforlag te Kopenhagen, 1974.

GREGORIAANS WEEKEINDE GROOT SUCCES

Nu er sedert het Tweede Vaticaans Concilie een grote variabiliteit in de liturgie van de katholieke eredienst is ontstaan en de zang in de volkstaal in allerlei denkbare muzikale vormen en praktijken hoogtij viert is de oorspronkelijke eigen liturgische zang van vaak meer dan tien eeuwen her en der danig in de verdrukking gekomen.

Aangezien deze zang voortdurende studie en in praktijk brengen vergt wil men er nog redelijk mee voor den dag kunnen komen en deze voorwaarden in vele gevallen niet meer zijn door te voeren is het Gregoriaans in tal van gevallen uit het vroeger vertrouwde kerkelijk gerucht verdwenen.

Een zeer voornaam cultuurgoed is daarmee overboord gezet. Laat dit velen onverschillig, anderen kunnen het moeilijk verkroppen. Beter is echter het ideaal hoog te houden, ervoor te blijven ijveren en alles in het werk te stellen om van het schone en waardevolle te getuigen en in praktijk te brengen.

Vandaar een thans omtrent vijf jaren bestaande vereniging als Amici Cantus Gregoriani, vrienden van de Gregoriaanse zang. Vandaar ook het bijna drie jaar geleden opgerichte WARD Centrum Nederland, dat de Gregoriaanse zang wil blijven bevorderen en beoefenen mede door middel van de bijzonder daarvoor uitgedachte methode voor de jeugd: de WARD-methode. Doelstellingen die het eertijds in ons land hiervoor in het leven geroepen instituut de laatste jaren lelijk laat liggen. Met dit laatste wordt bedoeld de naar zijn voorlaatste directeur van WARD-instituut tot Lennards-instituut omgedoopte instelling in Roermond. Denk niet dat de nu van Helmond uit opererende beweging in de eerste plaats door nostalgie en vaak op de oude kerkelijke toer azende conservatieven wordt gevoed. Het studieweekende van jongstleden zaterdag en zondag in het Theo Driessen-instituut bewees met een niet onaanzienlijk deel zeer jeugdige bezoekers het tegendeel. Men kwam er zelfs tot dicht bij de Franse grens voor naar Helmond.

Organisator Silvère van Lieshout had gemikt op maximaal zestig cursisten. Die waren er ook. Over drie groepen verspreid is er onder leiding van Roger Deruwe uit Brugge, Wim van Gerven uit Amsterdam en Jos Lennards uit Roermond in een aantal repetities hard voor gewerkt. De vrucht van dat werken was een drietal manifestaties in de majestueuze St. Lambertuskerk voor iedereen te beluisteren. Gregoriaans is allereerst liturgische muziek. In arren moede presenteert men het thans wel in concerten, hoewel het daar eigenlijk totaal ongeschikt voor is. Daarom is de hoogmis met volkszang in de Helmondse Lambertuskerk te beschouwen als het hoogtepunt van dit weekend.

Buiten liturgisch verband vond men een presentatiemogelijkheid in de vroeger veel toegepaste alternatim-praktijk. Zaterdagavond geschiedde dit door afwisselend met het zeer sereen en blank zingende Utrechts Studenten Kamerkoor onder leiding van Jan Boogaarts op te treden in polyfone composities van Obrecht, Lassus, Dufay en Tallis. Het Gregoriaans werd dan als aanhef, strofisch, antifonaal of psalmmodisch afgewisseld met de meerstemmigheid.

Zondagmiddag bespeelde Jan van de Laar zeer smaakvol het fraaie orgel van de Lambertuskerk met orgelmuziek van Frescobaldi, Abraham van den Kerckhoven, een onbekend zeventien-eeuws componist uit de Franse school en Titelouze. De Gregoriaanse mis- en vespergezangen die de orgelcomponisten aan het koor lieten werden daarbij door de cursisten met grote toewijding en zeer homogeen van klank uitgevoerd. Als karakteristiek van de drie dirigenten zouden we willen stellen de gloedvolle maar toch beheerste stimulering door Wim van Gerven, de doorleefd muzikale aanpak van Roger Deruwe en de plechtig wijdingsvolle leiding van de nog altijd zo vitale Jos Lennards.

Overigens maakte laatstgenoemde er in een interview voor Omroep Zuid geen geheim van dat hij zich van het in 1967 naar zijn streven en idealen genoemde instituut - zolang door hem geleid - volkomen heeft gedistancieerd.

Het Helmondse weekeinde is te beschouwen als een belangrijk initiatief dat een kostbaar cultuurgood onder de aandacht wil houden waarbij men beslist niet afkerig is van het goede dat de nieuwe tijd brengt, aldus woordvoerder Silvère van Lieshout.

Hein Zomerdijk

ALTERNATIM: HOE GREGORIAANS EN POLYFONIE KUNNEN SAMENGAAN.

De bedoeling van dit artikel is een uiteenzetting te geven over het begrip "alternatim" en de plaats die de alternatimpraktijk met name in de Renaissance heeft gehad. Hierbij is het niet de bedoeling een inventarisatie van alle composities te maken en het zou eveneens te ver voeren de mogelijke beïnvloeding van de polyfonie door het Gregoriaans onder de loep te nemen. De lezer verwachtte slechts een grove schets, die om nadere uitwerking vraagt.

Het eerste gedeelte van dit artikel behandelt het begrip "alternatim" en bespreekt de theorieën over het ontstaan van deze praktijk.

In het tweede gedeelte wordt aan de hand van voorbeelden nader ingegaan op de alternatim-praktijk in de Renaissance en enkele verschijningsvormen ervan.

De term "alternatim" is vanaf het einde van de Middeleeuwen in gebruik gekomen ter aanduiding van een uitvoeringspraktijk van liturgische gezangen door twee verschillende uitvoerenden of groepen uitvoerenden. De ene groep draagt de liturgische voorgeschreven eenstemmige zangwijze voor, waarna de andere groep het volgende tekstdeel met andere muzikale middelen - meestal meerstemmigheid - tot klinken brengt. Deze wijze van wisselzang heeft haar wortels in de antifonale uitvoeringspraktijk van de psalmen, die vanaf de vroege Middeleeuwen in de Kerk in gebruik is. Hierbij is duidelijk sprake van twee koorgroepen die zich muzikaal niet van elkaar onderscheiden: de door hen uit te voeren verzen zijn muzikaal uitwisselbaar.

Een van de eerste karakteristieke verschijningsvormen van de alternatimpraktijk is het responsoriaal gezang - b.v. Graduale en Alleluia -, waarin de solisten(cantores) altemneren met het koor (schola).

De organum-zettingen van Leoninus en Perotinus (eind 12e, begin 13e eeuw) volgen deze afwisseling zeer nauwgezet: de solisten zingen de polyfone zettingen van de gedeelten, die normaliter bestemd zijn voor de cantor; het koor zingt zijn eigen gedeelten op de Gregoriaanse melodie. Sommige zettingen van responsoriale gezangen uit de Renaissance tonen dezelfde altemnering van polyfonie en Gregoriaans, b.v. de zettingen van "Audi media nocte" door John Taverner en Thomas Tallis.

De alternatim-praktijk blijft echter niet beperkt tot de groep van liturgische gezangen die responsoriaal van karakter zijn. Psalmen, cantica (vooral het Magnificat), antifonen, hymnen, sequentiae en het Ordinarium Missae worden op dezelfde wijze gezet: één vers alternerend met het volgende. De componisten gaan ook verder dan het tegenover elkaar plaatsen van Gregoriaans en polyfonie: het alterneren van eenstemmig koor met orgel wordt in de 15e eeuw een algemeen gebruik. De introductie van het orgel als partner in de alternatim-praktijk - de vroegste bronnen daarvan dateren van rond 1400 - leidt tot een uitgebreid corpus van liturgische orgelmuziek in Italië, Spanje en Frankrijk gedurende de 16e en 17e eeuw.

Over de oorzaken van het ontstaan van de alternatim-praktijk kan men slechts gissen. Christhard Mahrenholz geeft in zijn artikel "Alternatim" in "Die Musik in Geschichte und Gegenwart" Band I (Kassel-Basel 1951) als mogelijke oorzaak het feit, dat beide koren (het Gregoriaans-koor en het polyfoon-koor) in gelijke mate aan het Ordinarium Missae kunnen deelnemen. Mahrenholz benadert de problematiek vanuit het gegeven dat het ordinarium geheel meerstemmig wordt uitgevoerd. Bij alternatim-praktijk hoeft het polyfoon-koor slechts de helft van het ordinarium in te studeren en kan het Gregoriaans-koor ook een gedeelte van de gezangen voor zijn rekening nemen.

Deze gedachtengang doet mijns inziens niet geheel recht aan de historische ontwikkeling van de liturgische muziek. Niet de polyfonie, maar het Gregoriaans is in die tijd de normale usus.

Het ligt dan ook voor de hand aan te nemen, dat de polyfonie is ingevoerd om de liturgie een meer feestelijk karakter te geven, zoals bij Hoogfeesten. Het repertoire van Leoninus en Perotinus duidt daar ook op. Bovendien speelt niet het ordinarium de belangrijkste rol in de ontwikkeling van de alternatim-praktijk.

Bij Leoninus en Perotinus gaat het om gezangen die responsoriaal van karakter zijn. Een eeuw later treffen we alternatim-praktijk aan in de hymnen van Dufay, alsmede in enkele op zichzelf staande ordinariumdelen van dezelfde componist. Pas in de loop van de 15e eeuw vinden we een gehele miscyclus in alternatim.

Inmiddels heeft de volledig-polyfone miscyclus zich in de 15e eeuw verder ontwikkeld, getuige de composities van Dufay, Ockeghem, Obrecht en Josquin. In dit licht is de opmerking van Peter Wagner in zijn "Geschichte der Messe", Teil I (Leipzig 1913) begrijpelijk als hij stelt dat "halb-gregoria-nische/halb-polyphonische Messen" niet tot de "Festmesse" behoren: voor grote feesten zijn de grote volledig-polyfone missen bestemd.

Hoe het ook zij, een onderzoek naar de oorzaken van het ontstaan van de alternatim-praktijk heeft bij mijn weten nog niet plaatsgevonden. Een dergelijk kritisch onderzoek naar de achtergronden van deze problematiek zal vele nu nog openstaande vragen kunnen beantwoorden.

Zettingen waarin polyfonie alterneert met Gregoriaans worden gemeengoed in de Renaissance: de al eerder gememoreerde zettingen van Kyrie en Gloria door Dufay laten het binnendringen van deze uitvoeringspraktijk in het ordinarium zien. Veel vaker echter dan alternatim-missen komen Gregoriaans-polyfone zettingen van Magnificat, sequentiae en hymnen voor. Edward Higginbottom noemt in zijn artikel "Alternatim" in "The New Grove Dictionary of Music and Musicians" Vol. 1 (London 1980) Victoria en Palestrina de belangrijkste componisten van Magnificat-zettingen en alternatim. Bij lezingen van het artikel "Een groep Magnificat van Lasso uit de Nürnberger druk, 1567" van B. Kahmann in het Gregoriusblad (105-3) van september 1981 blijkt, dat Lassus deze beide componisten kwantitatief verre overtreft. Andere belangrijke componisten van Magnificat-zettingen zijn (naar Higginbottom): Dufay, Fayrfax, Festa, Gombert, Morales en Taverner. Het Magnificat op de 8e toon van Thomas Tallis is een fraai voorbeeld van deze in de Renaissance bloeiende praktijk.

Een uniek voorbeeld van polyfonie die gebaseerd is op Gregoriaans is het Choralis Constantinus van Heinrich Isaac (1508). Dit is een polyfone zetting van de Proprium-gezangen van het gehele kerkelijk jaar. De psalmverzen van elke Introitus zijn alternatim gezet, evenals de sequentiae.

De hymnen van Dufay zijn een ander voorbeeld van de alternatim-praktijk. Het Gregoriaans wordt in deze composities afgewisseld met polyfonie in fauxbourdon-stijl. De polyfone zetting geldt voor alle even verzen van de hymne.

Alternatim-zettingen van het Ordinarium Missae komen met name in de 16e eeuw voor. Deze composities dragen veelal de benaming van de Gregoriaanse mis waarop de zetting is gebaseerd. Zo kennen we zettingen van de Missa Dominicalis (Missa XI) van Finck, de Orto, Palestrina, Senfl, Victoria en de Wert. Naast Missa XI worden ook andere missen uit het Gregoriaans repertoire gebruikt.

Het overzicht van de missen van Palestrina in "Music in the Renaissance" van Gustav Reese (1954) vermeldt naast de bovengenoemde

Missa Dominicalis: Missa de Beata Virgine = Missa IX

Missa de feria = Missa XVIII

Missa in maioribus duplicibus = Missa II

Missa in minoribus duplicibus = Missa IV

Missa in festis Apostolorum

Missa in semiduplicibus maioribus

De Maria-antifonen vormen een vast onderdeel van de Completen en keren liturgisch dus dagelijks terug. Het is dan ook niet verwonderlijk alternatim-zettingen van het Salve Regina aan te treffen.

De compositie van Jacob Obrecht is zesstemmig. De antifoön begint eenstemmig, het tweede vers is polyfoon, het derde vers weer Gregoriaans en zo verder.

De alternatim-praktijk van de psalmen kan verschillende vormen aannemen. Psalmen die alterneren per vers, zoals in het Magnificat of het Ordinarium

gebeurt, komen voor. Daarnaast treffen we ook doorgecomponeerde psalmen aan. De alternatim-praktijk bestaat dan hieruit, dat de bij de psalm behorende antifoön Gregoriaans wordt uitgevoerd. Dit vindt b.v. plaats bij de psalmen "Deus in nomine tuo" (ps.53) en "Lauda Jerusalem" (ps.147) van Lassus.

Ook de omgekeerde werkwijze komt voor: een Gregoriaanse psalm met polyfone antifoön. Josquin heeft nogal wat motetten op antifoön-teksten gecomponeerd. Bij beide mogelijkheden is in zoverre van alternatim-praktijk sprake, dat de combinatie antifoön-psalm-antifoön als één geheel wordt beschouwd. Voor de uitvoerenden doet zich vaak de vraag voor hoe men de modaliteit van het Gregoriaans zo goed mogelijk kan laten aansluiten bij de tonaliteit van de polyfonie.

Ook deze vraag is een onderwerp dat nadere studie vergt.

De reformatie heeft de alternatim-praktijk in volle omvang voor de evangelische liturgie overgenomen: eenstemmig gezang van de gemeente, meerstemmig gezang van het koor, orgel en motetten. Deze praktijk wordt in de protestantse liturgie verder uitgebouwd: met name de orgelmis als alternatim-praktijk heeft invloed uitgeoefend op het gebruik van het orgel in de Lutherse eredient.

In de katholieke kerkmuziek van de 17e en 18e eeuw leeft de alternatim-praktijk in bescheiden mate voort. Vooral in Frankrijk treffen we uitgebreide vormen aan waarin drie verschillende groepen met elkaar alterneren. Allengs echter verdwijnt het Gregoriaans en daarmee ook de alternatim-praktijk.

Het concert, dat tijdens het Gregoriaans weekend gegeven werd door het Utrechts Studenten Kamerkoor o.l.v. Jan Boogaarts met Gregoriaanse gezangen o.l.v. Wim van Gerven, gaf een fraai beeld van wat de Renaissance op het gebied van alternatim-praktijk tot stand heeft gebracht: meerstemmigheid die een diepgaande relatie heeft met het Gregoriaans. Elk concert, hoe boeiend en interessant ook voor de luisteraar, kan echter deze muziek niet het kader geven waarvoor ze bedoeld is. Alleen in de liturgie zelf kunnen we ervaren wat de werkelijke waarde is van dit samengaan van Gregoriaans en polyfonie.

Anthony Zielhorst

HET DRAMATISCH ELEMENT BINNEN HET GREGORIAANS: 2

In de vorige aflevering van Kerkoraal kon u het eerste artikel lezen van een serie, waarvan dit de tweede aflevering is.

Het was een inleiding en een vrij algemene benadering van het begrip: "dramatisch element binnen het Gregoriaans".

De vier artikelen die nu volgen, (dit is daarvan de eerste), behandelen het onderwerp in zijn allereerste betekenis.

"In een drama is rolverdeling; als eerste voorbeelden van dramatiek binnen de Gregoriaanse gezangen, komen die in aanmerking, waar die rolverdeling duidelijk wordt....." (citaat: Kerkoraal 2, blz. 27, onder no. 1)

We volgen vanaf de eerste zondag van de advent het kerkelijk jaar wat betreft de Lauden- en Vesper-antifonen van het tijdeigen en behandelen die, waarin de dialoogvorm wordt gehanteerd.

We kunnen niet anders, dan het antiphonale van vóór Vaticanum II ter hand nemen, omdat van het nieuwe antiphonale het eerste deel (het psalterium) slechts verschenen is.

Gedurende de Advent vinden we in twee antifonen de dialoogvorm:

Ad Magnificat, Antiphona.

VIII G 2

T U es * qui ventú-rus es. an á-li- um expectá-
mus? Dí-ci-te Jo- ánni quæ vi- dí-stis : Ad lumen réd-
e- unt cæ-ci, mórtu- i re-súrgunt, páupe- res e-van-
ge- li-zántur, alle- lú-ia. E u o u a e.

Dominica II Adventus.

(Matteus II:3-5)

"Zijt Gij het die komen zult of moeten we een ander verwachten?"

"Zegt aan Joannes, wat gij gezien hebt: blinden zien, doden verrijzen, armen horen de blijde boodschap".

Voor Joannes is dit antwoord van Jezus duidelijk: de profetie van Jesaia wordt in Hem verwezenlijkt (Js. 35:5-6 + 61:1) Jezus is de Messias.

Het antwoord van Jezus onderscheidt zich melodisch niet opvallend van de vraag van Joannes' leerlingen door bv de toonhoogte, zoals in de passie, die besproken werd in de vorige aflevering (blz.27-28).

Voor de oplettende luisteraar en lezer van dit notenbeeld zijn er echter wel interessante zaken te bespeuren:

De antifoon staat in de plagale sol-modus. Ze zet op fa-sol in en gedraagt zich verder normaal modaal: drie duidelijke zinnen, eindigend op de tonica, waarvan de eerste zin de vraag geeft. In deze vragende zin wordt de plagale dominant twee maal bereikt: op de twee kernwoorden "de komende" en "een ander". Daar gaat het hier, nl. om.

Duidelijk bevestigend, hoog op de dominant, begint Jezus' antwoord. De twee maal gebruikte clavis op de bovengenoemde belangrijke woorden van de vraag wordt onmiddellijk omgebogen tot een pes, maar komt in het Antiphonale Romanum terug op het woord "vidistis", waar ze hier, in het Antiphonale Monasticum, uitgebreid is tot een torculus.

Daarna, in de derde zin, begint eigenlijk pas de kern van de boodschap. We zien hier, dat de melodie de tekst accentueert.

Daarbij is de laatste zin melodisch zeer doorzichtig opgebouwd: de tweede helft is een herhaling en uitbreiding van de eerste-, met het hoogtepunt op "pauperes", de armen (wij allen), aan wie de blijde boodschap wordt verkondigd. Dit is tevens het hoogtepunt van de hele antifoon, waarna het "alleluia" dat nog even de oorspronkelijke ti laat horen (in tegenstelling tot het Antiphonale Romanum) voor een snelle maar duidelijke terugkeer naar de tonica zorgt.

Sabbato Quatuor Temporum.

Ad Bened.

Ant. VII a

Q

Uómo do fi- et istud, Ange-le De- i, quó-ni-

am vi-rum non co-gnó-sco? Audi Ma- rí- a Virgo : Spí-ri-tus

Sanctus supervé-ni- et in te, et virtus Altíssimi obum-

brá-bit ti- bi. E u o u a e.

Infra Hebdomadam III Adventus

(variant op Lucas 1:34-35)

"Hoe zal dit geschieden, Engel van God, daar ik geen man beken?"

"De Heilige Geest zal over U neerdalen en de Kracht van de Allerhoogste zal U overschaduwen."

Twee zinnen binnen de authentieke sol-modus, waarbij de eerste zin de vraag melodisch niet accentueert, maar een duidelijke cadens geeft op de tonica.

Opgemerkt zij, dat het Antiphonale Monasticum (zie notenbeeld) de tenor ti, als mediant, heeft gehandhaafd, terwijl het Antiphonale Romanum hem boven "Angeli" optrekt naar de do.

Evenals in de vorige antifoon, laat het antwoord geen enkele twijfel bestaan: een exclamatorische inzet, zeer bevestigend en zelfs triomfante-lijk.

Hier komt de authentieke sol-modus volkomen tot zijn recht en stijgt vanuit de dominant omhoog naar de do op de naam "Maria": een lofzang aan haar, die centraal staat in de Adventstijd. Ook trekken de woorden "Spiritus Sanctus" even de aandacht door de omspeling van de do, in tegenstelling tot de tenor ti die gehandhaafd blijft.

Overigens gaat de componist met alle belangrijke woorden zorgvuldig om: Dei - virum - superveniet - virtus.

Daarna volgt de duidelijke slotcadens met de grote hele toonsafstand fa-sol.

Zr. M.L. Egbers

Literatuur:

- Antiphonale Monasticum - Desclée, 1934
- Antiphonale Romanum - Desclée, 1928

mededelingen

SOLESMESREIS

De "Amici Cantus Gregoriani" organiseert van maandag 12 april t/m zaterdag 17 april 1982 (Paasvakantie) een studiereis naar Solesmes-sur-Sarthe.

Het is een studiereis en de voornaamste onderwerpen zullen zijn:

De **vormleer** vanuit de psalmodie met daarbij de **directie**.

Beide onderwerpen vormen een dusdanige eenheid, dat het muzikaal zicht op de gezangen belangrijk verruimd wordt.

De cursus zal voor een groot deel ook uit koorvorming bestaan.

In grote lijnen zal de dagindeling als volgt zijn:

's Morgens een les van de koorleider van Solesmes: Dom Jean Claire.

's Middags een les van de cursusleiders.

's Avonds praktijkblok directie en koorzang door de cursusleiding.

Waar lestijden en maaltijden dit mogelijk maken, kunnen de diensten in de abdij worden bijgewoond.

De twee Nederlandse docenten zullen zijn zuster Marie-Louise Egbers en Silvère van Lieshout. Verder heeft de abdij van Solesmes toegezegd dat hun koorleider de ochtendles zal verzorgen. Opgemerkt hierbij dient te worden, dat toezeggingen van de abdij wat lesgever betreft nooit bindend zijn en nogaleens aan verandering onderhevig. Deelnemers aan de reis verplichten zich door inschrijving de lessen en de door de reisleiding geplande diensten bij te wonen.

De reisleiding zal deze reis weinig excursies organiseren, daar het hoofdaccent in Solesmes zal liggen op studie en het bijwonen van de diensten. Voor korte excursies en wandelingen in de buurt, staat de reisleiding natuurlijk tot Uw beschikking.

We logeren in het comfortabele Grand Hotel de Solesmes, tegenover de abdij, op basis van volpension. We maken de reis met privé auto's. Het aantal deelnemers houden we voorlopig op 24, zodat we 6 automobilisten zoeken die willen rijden.

De kosten van de reis bedragen f 650,— p.p. alles inbegrepen. Voor bijzonderheden hierover zie bijlage.

Inschrijving alleen schriftelijk, door middel van bijgevoegd inschrijfformulier. Dit uiterlijk 31 december 1981 op onderstaand adres. Verdere inschrijving is echter nog mogelijk tot 28 februari, maar i.v.m. vroegtijdige hotelreservering alleen met een toeslag van f 45,— p.p.

Tevens dient inschrijving gepaard te gaan met storting van f 150,— inschrijfgeld op rek. no. 42.06.65.323 van Amro Bank Helmond t.g.v. Amici Cantus Gregoriani onder vermelding van "studiereis 1982" (giro Amro Helmond 106 51 35).

De dan nog resterende f 500,— resp. f 545,— dient men voor 28 febr. te storten.

Voor inlichtingen:

Fred v.d. Winkel

v. Weerdenpoelmanstraat 195

6417 EM Heerlen

Tel. 045-410330 (privé)

045-74559 (werk)

De reisleiders

F. van de Winkel

L. van der Winkel

LEZINGEN GREGORIAANS

In St. Niklaas (België) worden 2 lezingen over het Gregoriaans gegeven. Op 10 december a.s. spreekt Ign. de Sutter over "Schoonheid van het Gregoriaans", en op 11 februari 1982 geeft Dhr. Philippet een lezing met als titel "Gregoriaans, oud en vergeten nieuw geheim".

GREGORIAANS GEZONGEN EUCHARISTIEVIERINGEN OP KRO RADIO EN T.V.

Op onderstaande data zal de KRO radio op Hilversum 2, om 10.00 uur een Gregoriaans gezongen Eucharistieviering uitzenden.

Zondag 6 of 13 december (plaats nog niet bekend)
27 december Martinuskerk Linne

Hierbij zij opgemerkt, dat soms de vaste gezangen genomen worden uit een polyfone of andersoortige mis.

De KRO televisie zendt de volgende Gregoriaans gezongen Eucharistieviering uit:

Zondag 13 december (plaats nog niet bekend)

GREGORIAANS GEZONGEN TE:

Mamelis (Vaals), Abdij St. Benedictusberg:

Elke dag: 5.00 uur: metten en lauden

7.30 uur: priem

9.30 uur: terts en hoogmis

12.15 uur: sext

14.00 uur: noon

17.00 uur: vespers

20.30 uur: completen

Helmond, St Jozefkerk:

Elke 2e en 4e zondag van de maand: Hoogmis Aanvang 8.45 uur.

Elke 1e zondag van de maand en op 1e Kerstdag, 1e Paasdag en 1e Pinksterdag. Vespers Aanvang 18.30 uur.

Breda, Begijnhof Catharinastraat:

Elke 1e zondag van de maand. Vespers Aanvang 17.00 uur.

Zaterdag 14 november en 19 december, Hoogmis Aanvang 19.00 uur.

CURSUS GREGORIAANS

Amici Cantus Gregoriani organiseert i.s.m. Ward Centrum Nederland een cursus Gregoriaans voor beginners te Helmond.

met o.a. - solfège

- stemvorming

- notatie

- ritme

Data: 5/1 - 12/1 - 19/1 - 26/1 - 2/2 - 9/2 - 16/2 - 2/3 - 9/3 - 16/3.

Kursusleider: J. Leenen

Kosten f 100,—

Inschrijving: (zo spoedig mogelijk)

WARD CENTRUM NEDERLAND

Willem Prinzenstraat 43

5701 BC HELMOND

04920-45597

WARD CENTRUM NEDERLAND

Boeken

Bestelnr.:

GREGORIAANS

8111 - Graduale Romanum (1974; linnen)	f 40,—
8112 - Liber Cantualis (1979; kunstleer)	f 8,—
8113 - Liber psalmorum pro communione (1980; privé uitgave)	f 15,—
8114 - Psalterium (1981; linnen)	f 70,—

Platen

Gregoriaans

8131 - De metten van Kerstmis *	f 25,—	S
8132 - Kerstmis: nachtmis en dagmis *	idem	O
8133 - Johannuspassie en kruisaanbidding *	idem	L
8134 - Pasen: dagmis *	idem	E
8135 - Requiemmis met officie *	idem	S
8136 - mis en officie van Benedictus *	idem	M
8137 - 23e en 33e zondag door het jaar St. Jozefkoor	f 18,90	E
8138 - Venite exsultemus abdijkoor Grimbergen	f 18,90	S

U kunt uw bestelling plaatsen bij:

WARD CENTRUM NEDERLAND
WILLEM PRINZENSTRAAT 43
5701 BC HELMOND
04920 - 45597

Portokosten zullen in rekening worden gebracht.

Prijzen vanaf november 1981.

**PRO ECCLESIA ET PONTIFICE EN CANTATE DOMINO VOOR
FRANS VLEMMIX !**

Op zondag 25 oktober 1981 ontving de heer Frans Vlemmix te Asten-Heusden, uit handen van Silvère van Lieshout, de draagspeld en oorkonde "Cantate Domino".

De uitreiking van deze eervolle onderscheiding vond plaats tijdens de hoogmis, nadat eerder in de H. Mis hem ook al de pauselijke onderscheiding "Pro Ecclesia et Pontifice" door pastoor Rooijmans was opgespeld.

Aanleiding voor deze onderscheiding was het feit dat Frans Vlemmix op deze dag zijn 60-jarig jubileum als koorzanger vierde. Dit jubileum viel samen met het 60-jarig bestaansfeest van de parochie H. Antonius van Padua te Asten-Heusden.

De thans 81-jarige koorzanger heeft in 1921 de Heusdense kerk nog mee helpen bouwen. Nog voordat de vloer gestort was, startte het eerste kerkkoor dat uit 15 mannen bestond, waaronder Frans. In de 60 jaren die nu achter hem liggen is hij steeds een zeer gemotiveerd koorzanger geweest, die zijn koor en het Gregoriaans trouw bleef. Ruim 40 jaar bekleedde hij bovendien de functie van sekretaris van het koor.

De zondagse hoogmis en het "lof" waren de vieringen waar hij de hele week naar toe leefde. Door de week waren er dan nog de "rouw- en trouwmissen", welke Frans niet schuwde, al lieten drukke werkzaamheden zoals oogsten - Frans is gepensioneerd landbouwer - dat eigenlijk niet toe. Zo stimuleerde hij anderen waardoor hij tot een voorbeeld is geworden voor alle andere koorleden. Ook nu nog slaat hij geen repetitie over!

10 Jaar geleden ontving Frans mede vanwege zijn toenmalig 50-jarig koorjubileum van de Gregoriusbond een gouden onderscheiding.

Thans beleeft Frans het hoogtepunt in zijn leven door de pauselijke onderscheiding en de onderscheiding van de Amici Cantus Gregoriani te mogen dragen. Hij is hiermee zeer vereerd evenals het koor en de hele gemeenschap in Asten-Heusden. Het koor hoopt dat Frans nog lang in goede gezondheid zijn enthousiasme voor het koor en het Gregoriaans op eenieder zal kunnen overdragen op de bewonderingswaardige manier zoals hij het al 60 jaar gedaan heeft.

Jan Cranenbroek

WARD CENTRUM NEDERLAND

muziek-pedagogisch instituut

VERZORGT

KURSUSSEN IN HET KADER VAN DE WARD-OPLEIDING

KURSUSSEN GREGORIAANS VOOR KOORZANGERS EN DIRIGENTEN

EEN GRATIS "INFORMATIE-BULLETIN"

Inlichtingen bij:

Ward Centrum Nederland

Willem Prinzenstraat 43

5701 BC Helmond

Tel. 04920 - 45597

